

TRECUT-AU ANII...

Virgil Ierunca s-a născut la 16 august 1920, la Lădești (Vâlcea). A făcut studii liceale la Râmnicu-Vâlcea și la Liceul „Spiru Haret” din București. Obține licența în litere și filozofie la Universitatea din București. Paralel cu studiile universitare, este redactor la ziarul *Timpul* (sub direcția lui Mircea Grigorescu) și unul dintre întemeietorii revistei *Albatros*, suprimată de regimul antonescian. Împreună cu Ion Caraion, a editat revista *Agora* (în mai multe limbi), suprimată de cenzura comunistă, în 1947. A colaborat la *Revista Fundațiilor Regale*, *Vremea*, *Fapta*, *Viața românească*, *Universul literar*, *Kalende* etc.

În decembrie 1946 părăsește România, obținând o bursă a guvernului francez. Se stabilește definitiv în Franța, unde desfășoară o bogată și rodnică activitate culturală. Între anii 1952 și 1975 este redactor cultural în cadrul emisiunilor pentru străinătate ale Radiodifuziunii Franceze („Cronica ideilor”) și redactor politic al emisiunii în limba română. Din 1975 este cercetător la Centrul Național de Cercetare Științifică (C.N.R.S.), Secția filozofie, și colaborator al postului de radio „Europa Liberă”.

În exil, sub egida lui Mircea Eliade, redactează prima revistă românească de literatură, *Lucașărul*. Ea este urmată de alte publicații: *Caete de Dor*, *România muncitoare*, *Limite*, *Ethos*. Colaborează activ și la alte ziare și reviste românești din exil. Elaborează articole despre cultura românească în diferite dicționare și enciclopedii din Franța și Germania, dintre care menționăm: „Literatura română”, în *Encyclopédie de la Pléiade* (Gallimard, Paris, 1957; ed. a II-a, 1968); „Literatura română”, în *Histoire générale des littératures* (Quillet, Paris, 1961); „Scriitori români”, în *Dictionnaire des littératures* (Presses Universitaires de France, Paris, 1968); „Literatura română”, în *Lexicon der Weltliteratur im 20 Jahrhundert* (Freiburg, Basel, Viena, 1961); „Scriitori și pictori români”, în *Dictionnaire du surréalisme et ses environs* (Office du Livre, Fribourg, 1982).

Volume publicate în limba română: *Românește* (Fundația Regală Universitară „Carol I”, Paris, 1964, și Editura Humanitas, București, 1991); *Pitești* (Editura Limite, Madrid, 1981, și, sub titlul *Fenomenul Pitești*, la Editura Humanitas, București, 1990); *Subiect și predicat* (Editura Humanitas, București, 1993). Ediții critice (Al. Busuioceanu, G.M. Cantacuzino etc.), versuri în antologii publicate în exil.

A murit la 28 septembrie 2006, la Paris..

VIRGIL IERUNCA TRECUT-AU ANII..

**Fragmente de jurnal
Întâmpinări și accente
Scrisori nepierdute**

 HUMANITAS
BUCUREȘTI

Redactor: Vlad Zografi
Coperta: Ioana Nedelcu
Tehnoredactor: Manuela Măxineanu
Corector: Luminița Drăgan
DTP: Corina Roncea, Dan Dulgheru

Tipărit la C.N.I. Coresi S.A.

© HUMANITAS, 1991, 2023

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României
Ierunca, Virgil
Trecut-au anii... / Virgil Ierunca. – București: Humanitas, 2023
ISBN 978-973-50-8126-3
821.135.1

EDITURA HUMANITAS
Piața Presei Libere 1, 013701 București, România
tel. 021 408 83 50, fax 021 408 83 51
www.humanitas.ro

Comenzi online: www.libhumanitas.ro
Comenzi prin e-mail: vanzari@libhumanitas.ro
Comenzi telefonice: 0723 684 194

DE CE?

ÎN LOC DE PREFAȚĂ

Într-adevăr de ce? De ce am aruncat la coș (n-am vatră să le ard) Jurnalele de-a lungul exilului și n-am păstrat decât paginile de pe la începutul anilor '50 ca și fărâme de mai târziu?

Nu de motivări duc lipsă. Să încep cu cea mai săritoare în ochi. Când mai publicasem prin revistele de exil – și apoi din țară – fragmente, indicasem într-o notă un fel de subtitlu – „Jurnal blajin“. Alesesem acele pasaje din care trăsăturile negative ale contemporanilor mei erau, dacă nu absente, cel puțin atenuate. Dar a întinde acest tip de milostivenie pe o întreagă existență ar însemna a o deforma. Chiar atunci când îmi stă în intenții, indulgența nu-mi stă în fire. Aș fi putut, firește, urma regula nescrisă și lăsa cu limbă de moarte ca Jurnalul să fie încredințat tiparului peste convenționalii 50 de ani. Dar mă întreb de ce trecerea anilor ar spăla răutățile de ponderea lor reală?

Pe de altă parte, „caiete“ întregi sunt obsedate de prezența unor indivizi cărora le acordasem încrederea, părându-mi-se că ei cumulează atributele revoltei cu cele ale prieteniei. Două-trei dezamăgiri de mare tensiune m-au lăsat amar și gânditor asupra capacității mele de a-mi alege semenii. Pot să-i gonesc din Jurnalele trecutului? Le-aș desfigura. Dar să-i mențin așa în laudă, frumos, bine și adevăr, pot? De negândit. Singurul răspuns pe măsura gustului de cenușă este tăcerea.

Urmează alt „de ce“? De ce am privilegiat totuși Jurnalul anilor '50?

Deoarece confruntarea cu această stare existențială neprevăzută se afla în faza ei incipientă, când se ivesc conflictele cele mai acute între tine însuși și ceea ce ai de înfruntat. Nu există, în acest stadiu, nici o pauză și nici o obișnuință, unghiurile sunt cu totul ascuțite și rănesc rodnic. Nu înseamnă că exilul devine, când te-ai instalat temeinic în el, o comoditate. Ci doar o a doua fire ce nu te mai uimește.

Apoi fiindcă multe „personaje” mi se par în căutare de Jurnal. Câți dintre cei pomeniți aici nu s-au destrămat în timp, nemairămânând nimic legat de numele lor? Chiar pentru cei care și-au pus numele pe o carte sau pe o faptă, cine-și mai amintește acum de ei? Pe unii am încercat să-i evoc în volumele publicate după 1989 în țară. Ceea ce nu înseamnă însă că au intrat în memoria comună. Cu excepțiile știute, exilul este și asta: o repetată uitare. Un peisaj cețos din care nu se ivește decât, ici și colo, o creastă de munte. În rest, geologie pierdută.

Faptul că Horia Stamatu este, fără îndoială, unul dintre poezii majori postbelici rămâne un secret de inițiați. Că Luc Bădescu a ajuns profesor de literatură franceză la Sorbona (poate unicul străin și refugiat în acest caz), cu o teză de doctorat ce a făcut vâlvă în cercurile universitare pariziene, interesează pe vreun universitar român?

Alții au dispărut de la sine. Iulian Petrescu, de pildă, învățăcelul lui Ion Barbu, matematician de mare clasă. În afară de unul singur, profesorii din juriul pentru teza sa de doctorat de la Sorbona s-au declarat incompetenți în a-l urmări. Nici eu nu mai știu dacă mai trăiește și unde.

În general, supraviețuitorii devin rari. Unii au o operă. Alții o poveste. Cei mai mulți o ratare, grăind și ea despre vremurile sub care au stat. Nu mă împac bine cu ideea că va trebui să ne mulțumim doar cu umbrele lor.

Pentru a întări aspectul fragmentar al acestor rememorări, am ales din texte mai vechi doar câteva – și nu numai cele polemice. Unele scrisori din miile acumulate în arhive. Și chiar trei spovedanii în dialog de după 1989.

În sfârșit, presupun că nu mai e nevoie să insist asupra prestigiului de care s-a bucurat „fragmentul“ în secolul XX. Dar nu am ales acest mod de a compune o carte doar ca o reverență făcută modelor. Starea de exil, chiar atunci când e permanentă, nu poate fi concepută și suportată decât dacă o trăiești ca pe un fragment.

În rest? „Trecut-au anii“ firește. Nu încerc prin aceste pagini să-i țin în loc (cum s-ar putea?). Ci doar să-i țin în minte. Să-i las și altora.

Paris, septembrie 1999

JURNAL DE EXIL

1 ianuarie – Lucian Bădescu ține să mă invite la un restaurant românesc. Ca să nu începem anul oricum, zice. Cred, fără să exagerez, că lângă el exilul e mai ușor de îndurat. Ne întâlnim în aceleași revolte, înghițim aproape aceleași amărăciuni, și mai ales știm să disprețuim la fel. Am putea sta – și stăm – ore întregi punând la cale impasurile noastre și ale lumii întregi. Cred că tot ceea ce mă leagă de acest om se cheamă, simplu, o reală prietenie. O prietenie cu multe rădăcini „mitologice“. Mă revăd în liceu la Râmnicu Vâlcea. Acolo Lucian Bădescu era pentru câțiva din „cursul superior“ un adevărat zeu. Tânăr, de o severitate fără pereche, de el ne-am apropiat câțiva, mai ales eu, Mitiță Velcovici și Francisk Dvorschak, ca de un prieten – risipitor și mare. Lecțiile lui despre Corneille stau și azi undeva în ființa mea ca un obsedant ecou intelectual. (Numai târziu, după ce am citit *Corneille*-ul lui Brasillach, mi-am dat seama că se mai poate spune și altceva despre „acest subiect“.)

Acolo, la Râmnicu Vâlcea, Lucian Bădescu mi-a pus în mână pe Montherlant și pe Malraux și grație lui bulevardul Tudor Vladimirescu a devenit, de fapt, o alee socratică. Din nefericire, apariția lui în orașul adolescențelor mele – cu siguranță cel mai frumos de pe lume – a fost meteorică. A plecat repede la Paris. Rămași orfani, noi, cei trei premianți ai clasei, am hotărât să continuăm „în particular“. Liceul nostru nu mai însemna acum nimic fără Lucian Bădescu, absolut nimic. Trecerea lui ne revelase dimensiunea răzvrătirii esențiale. Liberi,

fără uniformă, fără număr la haină, am descoperit alcoolul, otrava lecturii, cinematograful (interzis celor rămași în rutină), „experiența și clipa“, cum spuneam superiori, unici. Universitatea ne-a despărțit. Colegii mei, mai serioși, au apucat-o spre medicină. Eu, spre litere și spre Sărindar în jos, spre gazetărie. Nu mică mi-a fost mirarea când într-o seară, Mircea Grigorescu mi-a dat de tradus un text al corespondentului *Timpului* la Paris. Era prin 1942, cred. Corespondentul nu era altul decât Bădescu. „Îl cunoști?“ m-a întrebat Mircea Grigorescu, citindu-mi probabil pe chip mirarea și încântarea. Și a început să-mi facă elogiul grupului lor de la „Sfântul Sava“, pomenind, mi-aduc bine aminte, și de Eugen Ionescu. Am cerut să nu traducă altcineva articolele „corespondentului“, care soseau într-o franțuzească desăvârșită. Cele mai multe se loveau de cenzura regimului, și nu o dată Mircea Grigorescu a trebuit să se zbată pentru menținerea lor. Deși trecea de „dreapta“, articolele lui luau distanțe față de realitățile oficiale franceze, distanța intelectualului cinstit pe care nu și-a pierdut-o nicidecum, nelăsându-se mistificat de alunecări partizane.

Când am sosit prima oară la Paris, Lucian Bădescu a venit imediat la cel mai imposibil hotel din Cartierul Latin (Hotel Rollin) și am plecat împreună la Saint-Germain-en Laye. Acolo, printre arbori – era un vânt de primăvară timpurie – am vorbit despre tot ce-am lăsat în urmă și despre ceea ce, cu greu, vom căta să vedem înainte. Și de atunci, din acel februarie al lui 1947 până acum, ne vedem mereu. La o cafea, lângă o tristețe sau prin preajma cine știe cărui eșec.

Azi vorbim despre Râmnicu Vâlcea, despre bulevardul Tudor Vladimirescu și despre „fără viitorul“ nostru.

2 ianuarie – Mircea Eliade scrie despre Nicolae Iorga în *Uniunea Română*. „Suntem un neam fără noroc“, spune el citând pe Eminescu, căruia „i s-au frânt aripile în preajma maturității forțelor lui creatoare“, și pe Nae Ionescu care „a murit când își văzuse limpezindu-se întreg sistemul filozofic“. Și nenorocul

se va ține desigur după noi peste timp. Când mă gândesc ce salt spiritual făcuse țara numai în douăzeci de ani de libertate – odată încheiate socotelile culturale – și ce noapte cade acum peste aceste cuceriri! Suntem într-adevăr un neam fără noroc și toți anii care vor veni vor începe ca cel de azi – într-un imens tunel, din care nu cred că vom răzbi. Lumina e ucisă.

3 ianuarie – Rodnică, foarte rodnică lectura unei excelente cărți de informație și de informare spirituală, aceea pe care Paul Ricoeur o consacră celor doi filozofi ai existenței, Karl Jaspers și Gabriel Marcel. Rigoare, onestitate intelectuală, voință de orizont, demers totdeauna în adâncimi. Nimeni n-a surprins mai bine până la el această deosebire dintre cei doi gânditori: „În vreme ce pentru Marcel e vorba totdeauna de *a deschide* deznădejdea, în consecință de *a se destinde* în prezența lui Dumnezeu, în Dumnezeu, pornind *de la refuz* la invocare, Jaspers întreține, într-un climat de furtuni, polaritatea însăși a refuzului și a invocării.“ O asemenea lectură așază nu știu ce accente de noblețe în efortul de a cunoaște, de a te tolera cunoscând.

4 ianuarie – Ciudat, toată noaptea n-am putut adormi din cauza lui... Vlaicu Bârna. Citisem acum câteva zile în *Universul* (seria paukeristă) că acest poet va vorbi (sau a vorbit) la o serbare culturală în cinstea Sovietelor. Ei și? Toată noaptea m-am perpelit, într-un fel de coșmar nedeclarat, din cauza acestui Vlaicu Bârna. Pe care nu l-am cunoscut, personal, niciodată. Ale cărui versuri nu mi-au spus niciodată nimic. Și totuși Vlaicu Bârna m-a torturat toată noaptea. De ce? Va trebui să pun rânduială măcar în vise.

7 ianuarie – Destule de reținut din *Tragedia marxismului* de Michel Collinet. Mai ales cortegiul de dezmințiri pe care istoria le-a adus prevederilor „profetului“. (Deși în pofida acestor dezmințiri, marxismul dăinuie, din nefericire, ca un fel de sensibilitate tulbure, ca psihoză, snobism sau virus.) După autor, cea

mai cruntă abatere a marxismului e însăși Moscova, unde partidul ce întruchipează pasămite doctrina marxistă, izolează pe cetățeanul „patriei socialismului“ într-un țarc, în vreme ce idealistul profet „nu concepea pe comunist decât ca om universal“.

La Nation Roumaine reia extrase de presă dintr-un ziar din Namur în care publică articole anticomuniste cineva care seamănă Gil Vircy. Cine-o fi?

8 ianuarie – Expoziția lui Victor Brauner. Pășesc cu emoție și sunt și mai emoționat când îl văd înăuntru pe acest pictor-poet. E prima oară când pot contempla – altfel decât prin reproduceri – opere de Victor Brauner. Sunt uluit de toată această lume secundă în care imaginarul cântă. Și poate că numai această exaltare lirică îmi dă curajul să-i vorbesc. (Totdeauna, și la București, ocoleam vernisajele ca să nu vorbesc, ca să nu discut, ca să nu-mi întinez privirea.) E aproape amabil. La curent cu toată tragedia care s-a instalat în răsăritul Europei. La sfârșit – și poate nu numai ca să-mi facă plăcere – îmi arată cum pe una din pânzele lui stăruie – între simbol și semn – ca o poveste, ca o chemare înapoi, Piatra Neamț. Ies buimăcit și toată ziua nu-mi pot ierta că n-am fost niciodată la Piatra Neamț. Că, de fapt, nu sunt nici la Paris.

9 ianuarie – N-am regăsit aseară la cele două piese ale lui Sartre, *Huis Clos* și *La P... respectueuse* nimic din entuziasmul de anul trecut din *Les Mains Sales*. Poate și din cauza mea, care-mi politicizez prea mult privirea. În *Huis Clos* sunt desigur și lucruri care te pun pe gânduri. Și nu mă refer numaidecât la trimiterea-cheie „L'enfer c'est les autres“¹. Mă irită însă starea de refuz discursiv, opinteala între blestem și bălmăjeală, complexitatea unor personaje care se închid în ignominie ca într-o armură. Cât despre *La P... respectueuse*, umorul ei demonstrativ, caricatura jovială, demagogia – clișeu al bunelor sentimente,

1. Infernul sunt ceilalți.

nu mă conving deloc. Un vodevil didactic al unui neo-Vasile Alecsandri antiamerican, vedeți dumneavoastră...

10 ianuarie – Niciodată nu voi mai putea asculta Mozart, în general și pe *Don Giovanni* îndeosebi ca altădată. Cartea lui Pierre Jean Jouve e un prag și o întâlnire. O mare întâlnire. Va trebui să citesc acum tot ce a scris Jouve pe care, acum îmi dau seama, l-am nesocotit. (În țară nu m-am apropiat de el deoarece la Hasefer, unde mi-am petrecut atâtea sfârșituri de dimineți, am dat peste un studiu al lui despre Romain Rolland care m-a dezamăgit. Cum poate un poet – îmi ziceam chiar de pe atunci – să consacre o monografie lui Romain Rolland!) Deși, fiind de stânga, Romain Rolland ar fi trebuit să-mi impună. Și nu mi-a impus.

12 ianuarie – O coincidență care mă încântă. Niciodată o pagină din Nietzsche nu m-a dus cu gândul (deși ar fi trebuit) la muzica lui Wagner; în schimb, nu o dată m-am gândit la Schumann. Și iată că în *Jurnalul* său Charles du Bos face o apropiere între Nietzsche și Schumann.

– În *Etudes* Părintele Gaston Fessard vine să demistifice – după Raymond Aron din *Le Grand Schisme* – impostura creștin-progresistă și mai ales procesul substituirii, în conștiința ispititului, a eschatologiei creștine prin cea comunistă. Mai mult – arată părintele Fessard – în chiar momentul viu al acestei substituirii, ispititul își închipuie că e mai bun creștin decât semenii lui. Această „viclenie a Necuratului“ este perfect „descrisă“, după Fessard, de Sfântul Ignațiu de Loyola în Regulile Discernământului Spiritelor.

13 ianuarie – Profesorul N.I. Herescu publică în *Carrefour* un articol foarte bine intitulat: „Le Dernier-né de Staline: le «Popinforme»“. Plecând de la persecuțiile împotriva Uniților din România, profesorul atrage atenția asupra rolului de instrument politic pe care-l joacă acum o parte din Biserica ortodoxă.

Acestea fiind spuse, eu nu cred – așa cum afirmă profesorul – că s-a creat o organizație precisă pentru a fabrica „popi roșii“. În orice caz, articolul e bine încheiat și poate convinge.

14 ianuarie – Pinacoteca din München la Paris. Mi-e greu să însemn. Sunt amețit de atâtea minunății. Și totuși nu cumva să uit acea Madonă plebee și speriată probabil din cauza grației ce cade pe ea (Antonello da Messina). Sau *Tânguirea* lui Botticelli – un patetic unic al luminii, o epicitate vie a personajelor care participă la taina actului. Dintre germani, mai ales Meșterul Vieții Maicii Domnului cu realismul lui înfiorat în detalii. Dar și Altdorfer cu acest Sfânt Gheorghe care pășește wagnerian în păduri! Dar ceilalți! Dar Bătrânul Thierry Bouts! O *Înviere* extraordinară, un Crist meditând la propria lui minune, totul într-un cadru populat de martori și de mărturii diverse: spaima paznicilor, grația îngerului, pacea orizontului. „Ciclul Pasiunii“ lui Rembrandt mă cufundă într-un fel de întunecimi care mărturisesc. Dar lumina? Există de altfel, există mai ales aici o mărturie inedită a luminii. De pildă această cruce care *impune* lumina, sub un cer necruțător de sumbru. Nu-mi vine să mă despart de El Greco. Uitasem leneșii, mai bine zis puturoșii lui Breughel. Dar câte nu uit! Trebuie uitat totul. Este de fapt o împutinare vinovată de a încerca să redau aici ceva din înfiorările petrecute.

15 ianuarie – Datorită insomniei de azi-noapte – va trebui să împutinez numărul cafelelor – am terminat *Portrait d'un inconnu* de Nathalie Sarraute. Pe bună dreptate „anti-roman“ cum notează Sartre în prefață; ceva ce aduce cu ruina reflecțiunii prin reflecțiune, sau cu „Asasinatul picturii“ de Miró. De reținut îndeosebi procesul de ciocnire și destrămare a conștiințelor. Un fel de compromitere încărcată a clipei care întrevește timpul ca o amenințare.

– Pagini pătrunzătoare ale lui Thierry Maulnier din *Table Ronde* despre „teroare și libertate“. Lagărele de muncă forțată

identificate cu un fel de infern al noii societăți totalitare. „Ele sunt exact *Infernul*: vreau să spun că țin în societatea teroristă locul pe care-l ține Infernul în credințele religioase. Ele sunt locul unde sunt îngrămădiți proscrisii, sunt ceea ce vă așteaptă pe dumneavoastră, dacă eu sau dumneavoastră nu răspundem la marile imperative sociale care s-au substituit imperativelor morale și religioase.“

20 ianuarie – Jean-Paul Sartre răspunde în *Combat* lui Georg Lukács care-l acuzase că și-a renegat pozițiile filozofice. Sartre e dur, dar îndreptățit să fie: „Tocmai lui îi refuz – spune Sartre – dreptul acestui soi de critică, fiindcă după ce s-a lepădat de primele sale opere, el este pecetluit – pentru a relua o vorbă a lui Lautréamont – de acea pată de sânge intelectual, pe care n-o poate spăla nici apa mării.“ Și Sartre continuă: „De când s-a lepădat de propriul său trecut, Lukács se ocupă din ce în ce mai puțin propriu-zis de filozofie pentru a se consacra unui fel de sociologie a filozofiei foarte contestabilă.“

– M(arie) M(adeleine) D(avy) scrie în *La Nef* despre *Techniques du Yoga*: „Rien n’a été dit sur ce sujet en langue française avec autant de savoir, d’érudition et de clarté“.¹

23 ianuarie – Mi-am cumpărat repede volumul de *Poeme* al lui André Breton, care e un fel de culegere de la „Muntele de Pietate“ până la oda închinată lui Charles Fourier. Nu simt acum nevoia unei lecturi a poemelor lui Breton. Vreau să recitesc însă cu glas tare, singur, în mansarda mea, *L’Union Libre* ca să-mi amintesc de traducerea lui Ion Caraion, de lectura acestei traduceri, care pe atunci mi se părea superioară originalului, într-o noapte nemaipomenită în camera lui de pe strada Basarabiei, într-un București încins de neliniști, bântuit de tinerețea noastră convulsivă.

1. Nimic n-a fost spus despre acest subiect, în limba franceză, cu atâta știință, erudiție și claritate.

25 ianuarie – Surprinzătoare prin „culoarea“ ei fenomenologică expunerea lui Ernest Ansermet în dezbaterile de la Geneva (publicate acum în volum) despre experiența muzicală descrisă, în fond, ca o „operație de transcendență“. Și mai surprinzătoare, intervenția lui Constantin Brăiloiu care-și cheltuiește o inteligență ascuțită pentru a etnologiza și socioliza situații ce nu se lasă golite de substanța lor spirituală. Pe drept cuvânt, Gabriel Marcel a putut afirma, în discuțiile ce au urmat: „M. Brăiloiu m’a choqué.“¹

Păcat pentru această autentică inteligență românească care este Brăiloiu! Deși, la drept vorbind, ar fi trebuit să fiu mai puțin surprins: felul lui de a interpreta *Miorița* acum câțiva ani anunța într-un fel această siluire parțială a spiritualului.

26 ianuarie – Rareori un spectacol teatral m-a dezamăgit mai mult, până la furie și greață, ca *Le Partage de midi*. Cu atât mai mult, cu cât la lectură, piesa lui Claudel este extraordinară. Probabil că marele vinovat e Jean-Louis Barrault. Interpretarea lui rănește miezul de mister al piesei. Exhiționismul său actoricesc dizolvă grația, prostituează simbolul. Iar Edwige Feuillère nu face decât să completeze această metamorfoză penibilă a poemului în spectacol. Ea țipă monden: Eva într-un teatru de bulevard! S-ar putea, în plus, ca toată concepția punerii în scenă să fie greșită. O astfel de operă ar fi suportat poate mai bine monotonia esențială, fără decor, fără concesiile veriste, fără anecdotă grasă. O seară nu numai pierdută.

29 ianuarie – Citesc și recitesc (câteva din studiile de aici le-am cunoscut aiurea) *Poésie, Pensée, Perception* de Jean Wahl. O imensă voluptate intelectuală. Un fluid de contradicții străbate mereu aceste eseuri. Wahl se contrazice de la un capitol la altul, de la o pagină la alta. Și totuși, drumul gândirii lui, ispitită de fețele multiple ale adevărului, e drum de nestăvilă învățătură.

1. M. Brăiloiu m-a șocat.

– Cineva – nu știu cine – îmi trimite un număr din ziarul *America* din Cleveland, în care George Enescu ia atitudine publică împotriva înrolării lui abuzive în Academia Română actuală, controlată și administrată de partidul comunist.

1 februarie 1949 – Procesul Kravcenko e în plin. Intelectualii progresiști ai Parisului sunt dezamăgiți. Se așteptau ca „transfugul“ să fie o umbră. Un mototol. O simplă verigă în lanțul serviciilor de informații americane. Suferă cu toții cumplit: realitatea nu vrea să intre în categoriile lor gata făcute. Și realitatea se răzbuună: Kravcenko e viu, lovește unde trebuie, cum trebuie și când trebuie. Știe să ridice și pumnul. Curios, pumnul lui Kravcenko, pumnul lui „contrarevoluționar“ îngroapă în mine un întreg cortegiu de imagini „revoluționare“. Cred că e grav. Revoluționari din lumea întreagă, condamnați-mă!

3 februarie – Peste șase sute de pagini despre Satana, într-o excelentă culegere la Desclée de Brouwer. Am început azi cu partea literară. Poate și pentru că am regăsit aici pe Claude-Edmonde Magny care-mi amintește de febra acelor zile bucureștene petrecute în Biblioteca Institutului Francez de pe Bulevardul Dacia, când devoram primele cărți sosite din Franța, imediat după război. Acolo, în câteva numere din *Esprit* am întâlnit prima oară pe Claude-Edmonde Magny și m-a cucerit seriozitatea observațiilor ei. Odată ajuns la Paris, *Les Sandales d'Empedocle* a fost una din primele mele lecturi (cam dezamăgit de locul important acordat lui Charles Morgan). De atunci, am urmărit-o mereu. Ultima carte despre *Vârsta romanului american* are pagini cu totul remarcabile, mai ales unde e deslușită influența cinematografului și unde se discută despre *Faulkner și inversiunea teologică*. De data aceasta eseu ei e mai slab. În afară poate de pasajul despre *Monsieur Ouine* care mă îndeamnă la recitirea acestei capodopere. Câte lucruri văd că mi-au scăpat! E adevărat că tot la București cineva mi l-a lăsat pe *Monsieur Ouine* numai o noapte. De reținut și meditat

CUPRINS

DE CE? (*În loc de Prefață*) — 5

JURNAL DE EXIL — 9

DIN VORBĂ ÎN VORBĂ CU... — 395

Octavian Paler — 397

Elena Ștefoi — 405

Al. Cistelecan — 419

APROXIMAȚII — 435

Emmanuel Lévinas — 437

Petre Țuțea — 444

Anotimpurile lui Dinu Pillat — 448

Amintiri despre Ghiță Ionescu — 452

„Zidul martor“ — 456

Destinul *Albatrosului* — 459

Agonia iluziei totalitare — 465

NICIDECUM — 469

Arghezi contra Gutenberg — 471

Paralogisme reci și adevăruri „pătimașe“ — 476

Culpabilizarea intransigenței — 480

O filă izolată de jurnal — 488

Un cuvânt (Exilul secund) — 491

SCRISORI NEPIERDUTE — 493

Mihai Fărcășanu — 495 Alexandru Busuioceanu — 497

Constantin Vișoianu — 498 N. Steinhardt — 499

Mircea Eliade — 501 Lucian Bădescu — 503

Mihail Andricu — 506 Horia Stamatou — 508

Gabriel Liiceanu — 510 Constantin Noica — 514

Octavian Paler — 515 H.-R. Patapievicu — 518